

Michał BIAŁĘCKI

Wyższa Szkoła Ekonomii, Administracji,
Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach
Wydział Administracji i Bezpieczeństwa
bialecki55@o2.pl

Mariusz WIATR

Akademia Marynarki Wojennej
im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni
m.wiatr@wp.pl

Przestępczość na pograniczu polsko-rosyjskim w aspekcie funkcjonowania małego ruchu granicznego

Crime on the Polish-Russian border in the aspect of small border traffic

Abstrakt: W artykule poruszono tematykę przestępczości granicznej na odcinku granicy z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej. W oparciu o dane statystyczne Straży Granicznej przedstawiono skalę tej przestępczości w ostatnich latach oraz przybliżono i scharakteryzowano najczęściej popełniane czyny zabronione. Ponadto omówiono zakres współpracy służb odpowiedzialnych za ochronę granicy państwowej, która stanowi jedną z podstawowych funkcji państwa. Zwrócono także uwagę na wpływ transgranicznych zagrożeń na bezpieczeństwo Polski oraz podjęto próbę wskazania działań, jakie należy podjąć, by walczyć z tym zjawiskiem.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo państwa, mały ruch graniczny, ochrona granicy państwowej, przestępczość graniczna, przestępczość zorganizowana

Abstract: The article explores the subject of cross-border crime at the Poland-Kaliningrad Oblast border. The extent of the phenomenon and features of the most common transgressions against the law is shown on the basis of statistical data of the Border Guard. In addition, the article discusses the scope of cooperation of services responsible for the security of the national border, which is one of the basic functions of the state. Attention is drawn to the impact of cross-border crime on the security of Poland. The paper also attempts at indicating actions to be taken to combat this phenomenon.

Keywords: national security, small border traffic, protection of state border, cross-border crime, organized crime

Wprowadzenie

Państwo jawi się jako niezwykle złożona organizacja społeczna. Takie postrzeganie go nie pozwala na obojętność w kontekście czynników zagrażających jego żywotnym interesom. Państwo powinno być nieustannie przygotowywane na wypadek wystąpienia zagrożeń, a w przypadku ich wystąpienia – uprawnione do użycia środków wyjątkowych dla usunięcia niebezpieczeństwa lub jego skutków, nie sposób bowiem

przewidzieć wydarzeń nadzwyczajnych, które mogą mieć miejsce nawet w najbardziej demokratycznym państwie. Z tego też powodu system prawny musi być przygotowany na tego rodzaju sytuację¹.

Działalność państwa w określonym wymiarze życia społeczeństwa określa się mianem funkcji państwa. Każde ze współczesnych państw wypełnia funkcję zewnętrzną i wewnętrzną.

Funkcja zewnętrzna związana jest z prowadzeniem polityki zagranicznej, utrzymywaniem kontaktów i stosunków międzynarodowych z innymi państwami oraz organizacjami. Za politykę zagraniczną państwa, a tym samym za wypełnienie funkcji zewnętrznej, odpowiadają służby dyplomatyczne oraz organy konstytucyjne.

Funkcja wewnętrzna państwa koncentruje się na zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku obywatelom. Możemy wyróżnić kilka obszarów państwowej działalności, a do najważniejszych zalicza się funkcję prawodawczą i porządkową. Do głównych zadań aparatu państwowego należy tworzenie norm prawnych i systemu prawnego, który obowiązuje na całym jego terytorium. Państwo zapewnia i gwarantuje swoim obywatelom m.in. prawo do wolności, do wyrażania swoich przekonań i chroni posiadaną przez nich własność prywatną. Funkcją porządkową jest zapewnienie bezpieczeństwa i porządku wewnątrz kraju. Obywatele danego państwa muszą być chronieni nie tylko przed ingerencją z zewnątrz, ale także na obszarze swojego państwa².

Ochrona granicy państwowej należy do podstawowych zadań państwa. Każde państwo posiada określoną organizację ochrony swoich granic, jest to bowiem jeden z ważniejszych czynników mających bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne. Uznaje się, że dobrze i skutecznie strzeżona granica jest odbierana przez społeczeństwo jako świadectwo siły i sprawności państwa, jako wyraz bezpieczeństwa jego obywateli³.

W myśl przepisów prawa terytorium państwa jest przestrzenią wielowymiarową, która obejmuje swym zasięgiem obszar lądowy, morski i powietrzny. Klasyczna nominalna definicja tego terminu za granicę uznaje linię, na której kończy się władza państwowa, lub linię oddzielającą dwa terytoria⁴. Obecnie możemy mówić o podziale

¹ Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 6 marca 2001 r. (sygn. akt S 1/01, OTK 2001/2/35) przywołane przez: M. Paździor, *Konstytucyjne organy administracji publicznej właściwe w sprawach bezpieczeństwa narodowego oraz obrony narodowej*, [w:] Z. Piątek, B. Wiśniewski, A. Osierda (red.), *Administracja publiczna a bezpieczeństwo państwa*, Warszawa–Bielsko-Biała 2006, s. 108.

² B. Wiśniewski, *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, wyd. WSPol w Szczytnie, Szczytno 2013, s. 17.

³ B. Wiśniewski, R. Jakubczak (red.), *System ochrony granicy państwowej. Stan obecny i prognozy na przyszłość*, Szczytno 2015, s. 9.

⁴ J. Gilas, *Prawo międzynarodowe*, wyd. Pracownia Duszycki, Toruń 1999, s. 170.

granic, zarówno w Polsce, jak i w Europie, na wewnętrzne i zewnętrzne. Granice wewnętrzne oznaczają wspólne granice lądowe państw członkowskich, w tym granice na rzekach i jeziorach, porty lotnicze państw członkowskich przeznaczone do lotów wewnętrznych oraz porty morskie, rzeczne i porty na jeziorach służące do regularnych połączeń promowych. Z kolei granice zewnętrzne oznaczają granice lądowe, w tym granice na rzekach i jeziorach oraz granice morskie państw członkowskich, a także ich porty lotnicze, porty rzeczne, porty morskie i porty na jeziorach, pod warunkiem, że nie stanowią one granic wewnętrznych⁵.

Niniejszy artykuł ma na celu ustalenie, czy funkcjonowanie małego ruchu granicznego, który obowiązywał w latach 2014-2016 pomiędzy Rzeczypospolitą Polską a Federacją Rosyjską, miało wpływ na poziom bezpieczeństwa państwa. Osiągnięcie założonego celu będzie możliwe m.in. dzięki określeniu tendencji zmian w zakresie zagrożeń przestępczością graniczną ujawnianą na granicy lądowej z Rosją.

Ochrona granicy Rzeczypospolitej Polskiej z Federacją Rosyjską

Problem granicy wschodniej był negocjowany przez rząd sowiecki z Wielką Brytanią i USA, ale bez udziału Polski. W czasie konferencji teherańskiej w październiku 1943 r. wielkie mocarstwa osiągnęły zasadnicze porozumienie w sprawie przebiegu przyszłej granicy wschodniej, zgodnie z postulatami sowieckimi, tj. wzdłuż tzw. linii Curzona⁶. W dniu 16 sierpnia 1945 r. zawarto Traktat graniczny ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR). Przebieg granicy określony w 1945 r. został zmieniony umową z dnia 15 lutego 1951 r. o zmianie odcinków terytoriów państwowych. Natomiast odcinek granicy polsko-radzieckiej w części przylegającej do Morza Bałtyckiego został szczegółowo określony w umowie z dnia 5 marca 1957 r.

Zgodnie z zasadami sukcesji państw do umów wyznaczających granice po rozpadzie ZSRR, granice określone w traktacie z 1945 r. zostały przejęte przez sukcesorów: Białoruś i Ukrainę. Potwierdzono je następnie w traktatach o przyjaźni zawartych przez Polskę w dniu 18 maja 1992 r. z Ukrainą⁷ oraz 23 czerwca 1992 r. z Białorusią⁸.

⁵ W. Gluch (red.), *Słownik encyklopedyczny. Geografia*, wyd. Europa, Wrocław 1998, s. 181.

⁶ H. Dominiczak, *Granice państwa i ich ochrona na przestrzenie dziejów 1966-1996*, wyd. Bellona, Warszawa 1997, s. 324.

⁷ Traktat między Rzeczypospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, sporządzony w Warszawie dnia 18 maja 1992 r., Dz.U. z 1993 r., nr 125, poz. 573.

⁸ Traktat między Rzeczypospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Warszawie dnia 23 czerwca 1992 r., Dz.U. z 1993 r., nr 118, poz. 527.

Granica polsko-rosyjska na obszarze dawnych Prus Wschodnich została wyznaczona przez umowę graniczną z 1945 r., a następnie potwierdzona w umowie z dnia 5 marca 1957 r. o wytyczeniu istniejącej granicy państwowej⁹. Po rozpadzie ZSRR przebieg granicy na odcinku z obwodem kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej potwierdzono traktatem między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy, podpisanym w Moskwie 22 maja 1992 r.¹⁰

Łączna długość granicy Rzeczypospolitej Polskiej z siedmioma krajami (Słowacją, Czechami, Niemcami, Rosją, Litwą, Białorusią i Ukrainą) wynosi 3544 km. Granica zewnętrzna na lądzie ma długość 1163 km i jest w Europie jednym z najdłuższych odcinków o tym charakterze, strzeżonym przez pojedyncze państwo członkowskie Unii Europejskiej (UE). Długość tej granicy z Federacją Rosyjską wynosi 232 km, z uwzględnieniem odcinka 22 km rozgraniczającego morze terytorialne Rzeczypospolitej Polskiej i Federacji Rosyjskiej.

Problematykę ochrony granicy określają źródła powszechnie obowiązującego prawa, w tym umowy międzynarodowe z państwami sąsiadującymi, oraz porozumienia zawarte między ministrem spraw wewnętrznych i administracji oraz ministrem obrony narodowej, między Strażą Graniczną (SG) a dowódcami rodzajów sił zbrojnych, Policją i Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz inne akty prawne.

W celu ochrony granicy państwowej ustanowiono pas drogi granicznej i strefę nadgraniczną, która obejmuje cały obszar gmin przyległych do granicy państwa. Drogowę, kolejową i rzeczne przejścia graniczne oraz rodzaje ruchu dozwolonego na tych przejściach ustala się w umowach międzynarodowych.

Współczesna organizacja ochrony granicy państwowej i kontroli ruchu granicznego charakteryzuje się szerokim rozmachem, ograniczeniami czasowymi, a także ciągłością podejmowanych działań.

Ochrona granic na lądzie i morzu oraz kontrola ruchu granicznego powierzona została Straży Granicznej stanowiącej jednolitą, umundurowaną i uzbrojoną formację quasi-policyjną. Straż Graniczna odgrywa główną rolę w monitorowaniu granicy, zapewniając jej nienaruszalność. Funkcjonariusze SG pełnią służbę graniczną, prowadzą działania graniczne, wykonują czynności operacyjno-rozpoznawcze, które wiążą się z rozpoznawaniem, zapobieganiem i wykrywaniem przestępstw, co można określić mianem zwalczania przestępczości granicznej.

⁹ W. Czapliński, A. Wyrozumska, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*, wyd. C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 186–187.

¹⁰ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Moskwie dnia 22 maja 1992 r., Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 291.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 marca 2011 r. w sprawie utworzenia oddziałów Straży Granicznej¹¹ lądowy odcinek granicy polsko-rosyjskiej ochrania Warmińsko-Mazurski Oddział Straży Granicznej im. gen. bryg. Stefana Pasławskiego z siedzibą w Kętrzynie. Obejmuje on swoim zasięgiem województwo warmińsko-mazurskie z wyłączeniem: powiatu elbląskiego, miasta na prawach powiatu Elbląg oraz z powiatu braniewskiego gminy Frombork, a także morskich wód wewnętrznych Zalewu Wiślanego.

Do zadań Straży Granicznej należy m.in.:

- organizowanie i dokonywanie kontroli ruchu granicznego;
- ujawnianie fałszerstw dokumentów uprawniających do wjazdu i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz całej strefy Schengen;
- realizacja czynności zleconych przez uprawnione organy krajowe (polskie) oraz zagraniczne (w ramach Systemu Informacyjnego Schengen);
- przeciwdziałanie wwozowi na terytorium kraju materiałów niebezpiecznych lub szkodliwych dla środowiska naturalnego (śmieci, odpady, materiały o zwiększonej radiacji itp.), których transportowanie wymaga spełnienia szeregu norm i warunków bezpieczeństwa;
- zapobieganie przemieszczaniu przez granicę bez zezwolenia broni, amunicji i materiałów wybuchowych;
- przeciwdziałanie przemytowi narkotyków i środków odurzających;
- przeciwdziałanie wywozowi z Polski przedmiotów zabytkowych, wymagających zgody właściwych organów odpowiedzialnych za ochronę zabytków;
- egzekwowanie na granicach wewnętrznych przestrzegania przez podróżnych zasad wwozu towarów akcyzowych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Od 1 maja 2004 r. odcinek granicy Polski z Rosją można scharakteryzować jako zewnętrzną granicę Unii Europejskiej¹².

Od momentu przystąpienia Polski do Wspólnoty odcinki granicy z państwami należącymi do UE wykazywane są w statystykach Straży Granicznej jako odcinki granicy wewnętrznej, a pozostałe odcinki granicy jako odcinki granicy zewnętrznej Unii Europejskiej. W rzeczywistości odcinki te do 21 grudnia 2007 r., tj. pełnego przystąpienia Polski do strefy Schengen, nie posiadały cech granic wewnętrznych oraz zewnętrznych

¹¹ Dz.U. z 2011 r., nr 69, poz. 370.

¹² A. Moraczewska, *Transformacja funkcji granic Polski*, wyd. UMCS, Lublin 2008, s. 135.

strefy Schengen określonych w art. 1 Konwencji wykonawczej do Układu z Schengen¹³. Zatem od tego dnia granica Polski z Rosją stała się granicą strefy Schengen.

Priorytetem działań Straży Granicznej jest zapewnienie sprawnej i skutecznej kontroli na granicy zewnętrznej Unii Europejskiej. Wiąże się z tym systematyczna odprawa wszystkich osób przekraczających granicę zewnętrzną w przejściach granicznych. Na wyposażeniu Straży Granicznej na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej wykorzystywane są m.in.:

- pojazdy obserwacyjne – Przewoźne Jednostki Nadzoru z zainstalowanymi radarami;
- system wież obserwacyjnych w Nadbużańskim Oddziale Straży Granicznej;
- urządzenia *MicroSearch* do wykrywania istot żywych w zamkniętych przestrzeniach ładunkowych;
- statki powietrzne;
- jednostki pływające;
- pojazdy specjalizowane typu *Schengenbus*;
- roboty, wyrzutniki, kombinezony pirotechniczne;
- gogle noktowizyjne;
- zestawy do wykonywania orných pasów kontrolnych.

Na granicy Polski i Rosji znajduje się sześć czynnych przejść granicznych: cztery drogowe (Bezledy – Bagrationowsk; Goldap – Gusiew; Gronowo – Mamonowo; Grzechotki – Mamonowo II) i dwa kolejowe (Braniewo – Mamonowo; Skandawa – Żeleznodorożnyj).

Działania Straży Granicznej na pograniczu polsko-rosyjskim mają na celu zapewnienie, iż istnieje możliwość zezwolenia na wjazd lub wyjazd osób przekraczających granicę zewnętrzną UE w przejściach granicznych, w tym ich środków transportu oraz przedmiotów będących w ich posiadaniu, na lub z terytorium krajów Unii Europejskiej. W świetle unormowań prawnych Straż Graniczna jest formacją zobowiązaną także do działań obejmujących rozpoznawanie, zapobieganie i przeciwdziałanie ewentualnym zagrożeniom terrorystycznym.

Partnerem Straży Granicznej w monitorowaniu wszelkich zagrożeń granicy jest Policja działająca wewnątrz państwa, a kontrolę przepływu towarów przez granicę sprawują dodatkowo służby celno-skarbowe.

¹³ W. Kubacki, *Kontrola graniczna na zewnętrznych i wewnętrznych granicach Unii Europejskiej*, [w:] A. Tkacz (red.), *Integracja RP z Unią Europejską. Zadania Straży Granicznej*, Kętrzyn 2000, s. 56.

Funkcjonowanie małego ruchu granicznego

Intensywny wzrost ruchu granicznego obywateli państw sąsiadujących z Polską to zasługa koncepcji małego ruchu granicznego. W 2006 r. Parlament Europejski i Rada przyjęły rozporządzenie ustanawiające przepisy dotyczące małego ruchu granicznego na zewnętrznych granicach lądowych państw członkowskich¹⁴. Pozwala ono państwom członkowskim na odstępstwo wobec mieszkańców strefy przygranicznej od ogólnych przepisów regulujących odprawy graniczne, ustanowionych w kodeksie granicznym Schengen¹⁵.

Mały ruch graniczny (MRG) jest regularnym przekraczaniem zewnętrznej granicy lądowej przez osoby zamieszkujące strefę przygraniczną w celu pobytu w strefie przygranicznej, na przykład ze względów społecznych, kulturalnych lub uzasadnionych powodów ekonomicznych, lub ze względów rodzinnych, przez okres nieprzekraczający 30 (trzydziestu) dni, licząc od dnia wjazdu, jednakże łączny okres pobytu nie może przekraczać 90 (dziewięćdziesięciu) dni w okresie każdych 6 miesięcy liczonych od dnia pierwszego wjazdu. Zezwoleniem uprawniającym do małego ruchu granicznego jest dokument wydawany mieszkańcom strefy przygranicznej, uprawniający do wielokrotnego wjazdu, wyjazdu i pobytu w strefie przygranicznej państwa – strony umowy.

W przypadku Federacji Rosyjskiej, w 2011 roku, po dwustronnych rozmowach polsko-rosyjskich, na skutek wystąpienia strony polskiej do Komisji Europejskiej i Rady z wnioskiem o specjalne warunki dla umowy o małym ruchu granicznym z obwodem kaliningradzkim, uzgodniono obustronny obszar strefy¹⁶. Obejmowała ona cały obwód kaliningradzki, 13 (trzynaście) powiatów (miast) województwa warmińsko-mazurskiego oraz 7 (siedem) województwa pomorskiego.

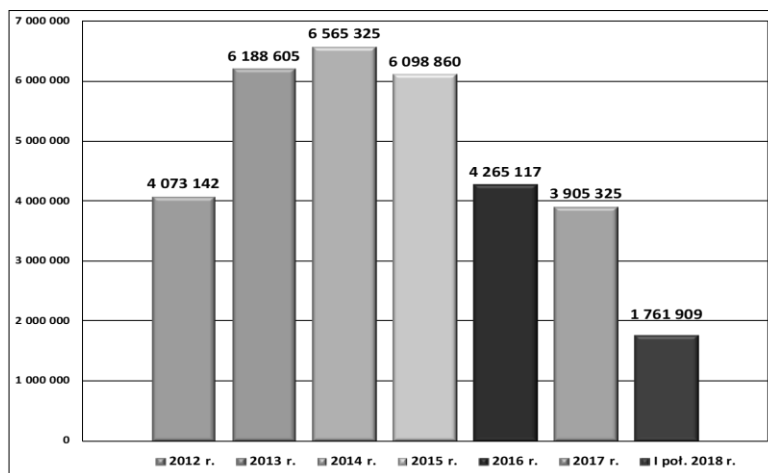
Mały ruch graniczny z obwodem kaliningradzkim wszedł w życie 27 lipca 2012 r. Po niespełna czterech latach obowiązywania, z dniem 4 lipca 2016 r., został przez stronę polską tymczasowo zawieszony. Powodem wstrzymania MRG był szczyt państw Sojuszu Północnoatlantyckiego, odbywający się 8-9 lipca 2016 r. w Warszawie, oraz Światowe Dni Młodzieży, zorganizowane w dniach 26-31 lipca 2016 r. w Krakowie. Do dnia dzisiejszego go nie odwieszono.

¹⁴ Rozporządzenie (WE) nr 1931/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. ustanawiające przepisy dotyczące małego ruchu granicznego na zewnętrznych granicach lądowych państw członkowskich i zmieniające postanowienia Konwencji z Schengen, Dz.U. L 405/1 z 30.12.2006 r.

¹⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice (kodeks graniczny Schengen), Dz.U. UE L 77/1 z 23.03.2016 r.

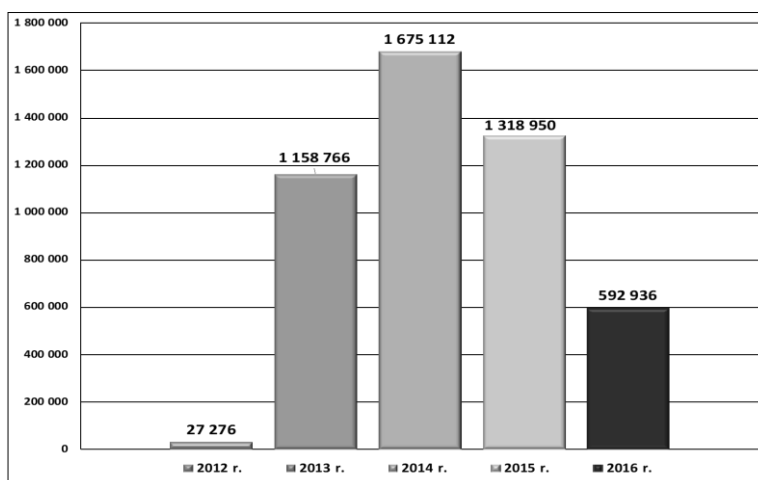
¹⁶ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o zasadach małego ruchu granicznego, podpisana w Moskwie dnia 14 grudnia 2011 r., Dz.U. z 2012, poz. 814.

Począwszy od 2012 r., to właśnie na odcinku granicy państwowej z Rosją odnotowywano największy wzrost ruchu granicznego (rys. 1). W latach 2012-2018 granicę w obu kierunkach przekroczyło łącznie 32 858 283 osoby, a najwięcej w roku 2014 – 6 565 325 osób. Szczególnie zauważalny wzrost notowany był w latach 2013-2016, a więc w czasie obowiązywania MRG. Rekordowy pod tym względem był rok 2014, w którym w ramach MRG granicę z Federacją Rosyjską przekroczyło 1 675 112 osób, a łącznie w latach 2012-2016 - 4 773 040 osób (rys. 2).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie okresowych sprawozdań Komendy Głównej Straży Granicznej za lata 2012-2018

Rysunek 1. Osobowy ruch graniczny (z i do Polski)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie okresowych sprawozdań Komendy Głównej Straży Granicznej za lata 2012-2016

Rysunek 2. Mały ruch graniczny (z i do Polski)

Zagrożenia przestępczością na granicy polsko-rosyjskiej

Granice państwa mogą przekraczać nielegalnie ludzie lub towary. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z przekroczeniem granicy państwowej wbrew prawu, w drugim – z przemytem. Do najistotniejszych zagrożeń przestępczością należą:

- nielegalna migracja tranzytowa i nasilanie się migracji pobytowej;
- przemyt towarów objętych akcyzą (głównie alkoholu i papierosów), narkotyków (próby umiejscawiania Polski na głównych szlakach drogi morskiej z Ameryki Południowej i drogi lądowej z krajów azjatyckich oraz przemyt amfetaminy produkowanej w Polsce), broni oraz materiałów wybuchowych i amunicji, wyrobów naruszających prawa autorskie i prawa pokrewne, a także zorganizowany przerzut kradzionych samochodów (z krajów Unii Europejskiej do państw Europy Wschodniej) oraz wprowadzenie na polski obszar celny samochodów z pominięciem należności celnych i podatkowych;
- stały wzrost zorganizowania przerzutu ludzi i przemytu towarów, elastyczność grup przestępczych w zakresie tworzenia nowych kanałów przerzutowych oraz metod i środków działania, ich międzynarodowy i transgraniczny charakter.

Jednym z najpoważniejszych rodzajów przestępczości granicznej jest nielegalna migracja pobytowa i tranzytowa. Jej podłożem są przede wszystkim konflikty narodowościowe, etniczne i religijne oraz niestabilna sytuacja polityczna, gospodarcza lub niski poziom ekonomiczny. Polska coraz częściej traktowana jest przez część cudzoziemców jako państwo pobytu stałego, czasowego lub też nielegalnego. Świadczy o tym rosnąca liczba wniosków o nadanie statusu uchodźcy, prawo pobytu lub osiedlenia.

Nielegalna migracja jest zjawiskiem globalnym, jej korzenie sięgają daleko w przeszłość. Głównymi czynnikami warunkującymi to zjawisko była rysująca się od lat dysproporcja pomiędzy krajami pochodzenia migrantów a krajami stanowiącymi cel migracyjny. Zarówno przyczyny, jak i kierunki nielegalnej migracji są ze sobą ściśle powiązane. Sposób działania międzynarodowych grup przestępczych organizujących nielegalną migrację charakteryzuje się:

- starannym doбором wykonawców;
- surowym egzekwowaniem odpowiedzialności za wykonywanie powierzonych zadań;
- wyraźnym podziałem ról;
- wykorzystywaniem wysokiej klasy sprzętu technicznego ułatwiającego rozpoznawanie i omijanie systemów ochronnych granicy państwa;
- starannym planowaniem działań oraz daleko posuniętą konspiracją.

Drugą charakterystyczną kategorię przestępczości granicznej stanowią tzw. przestępstwa przemytnicze, związane głównie z przemytem przez granicę pojazdów i towarów bez akcyzy, w tym alkoholu i papierosów. Działalność przemytnicza koncentruje się głównie w większych przejściach granicznych, chociaż prowadzona jest również przez *zieloną granicę*.

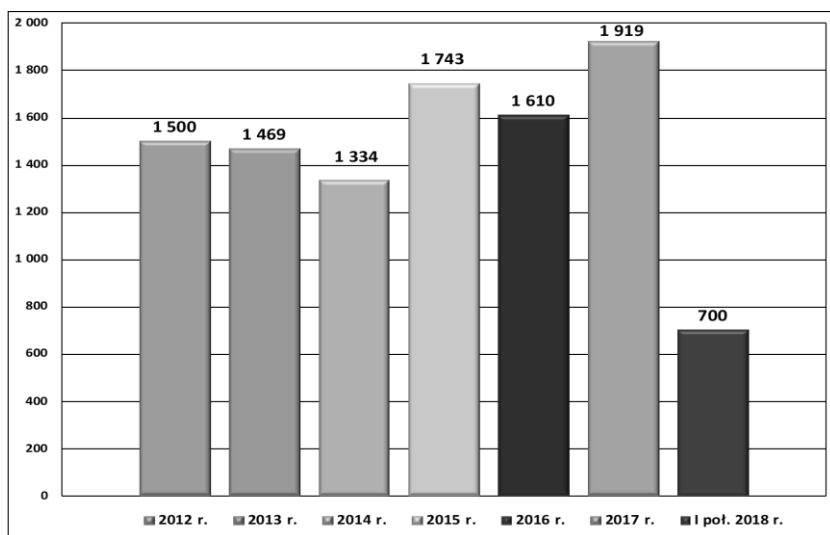
Ujawniane próby przemytu świadczą o znacznym profesjonalizmie, specjalizacji i dużym stopniu zorganizowania grup zajmujących się tym procederem, mających często powiązania międzynarodowe. Część przemytu odbywa się na *zamówienie* – dotyczy to np. luksusowych samochodów czy dzieł sztuki. Przemytem zajmują się zarówno pojedyncze osoby, jak i zorganizowane grupy przestępcze. Proceder ten zapewnia im znaczne korzyści materialne. Możliwości przemytnicze uzależnione są w znacznej mierze od posiadanego przez daną grupę zaplecza technicznego, lokalowego i finansowego oraz powiązań z innymi grupami przestępczymi w kraju i za granicą¹⁷.

W realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem i zwalczaniem nielegalnej migracji Straż Graniczna prowadzi rozpoznawanie migracyjne, którego celem jest zapobieganie, ujawnianie i przeciwdziałanie naruszeniom przepisów dotyczących wjazdu i pobytu cudzoziemców na terytorium państwa.

Odcinek granicy polsko-rosyjskiej stanowi jeden z najkrótszych odcinków granicy lądowej z państwem sąsiadującym. Jedną z form przeciwdziałania nielegalnemu przekroczeniu tej granicy państwowej jest nieudzielenie zezwolenia na wjazd. W latach 2012-2018 odmówiono wjazdu do RP łącznie 10 275 osobom. Z tego narzędzia najczęściej korzystano w roku 2017, w którym zastosowano go wobec 1 919 osób (rys. 3).

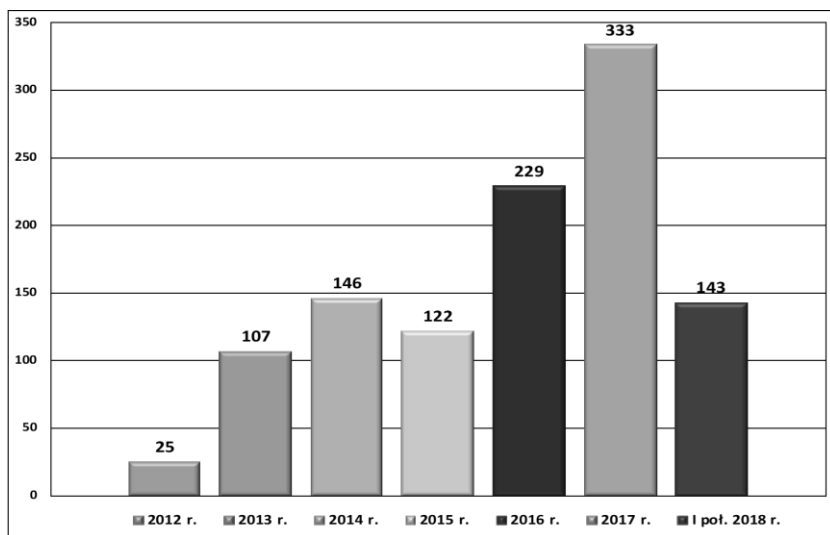
Kolejną grupę osób, wobec których podejmowane są czynności służbowe, są osoby zatrzymane, które wbrew przepisom przekroczyły granicę państwową lub usiłowały ją przekroczyć. W latach 2012-2018 zatrzymano łącznie 1 105 osób, które w ten próbowały nielegalnie dostać się do Polski, a najwięcej w roku 2017 – 333 osoby (rys. 4).

¹⁷ B. Wiśniewski, R. Jakubczak, *System granicy państwowej...*, op. cit., s. 52.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie okresowych sprawozdań Komendy Głównej Straży Granicznej za lata 2012-2018

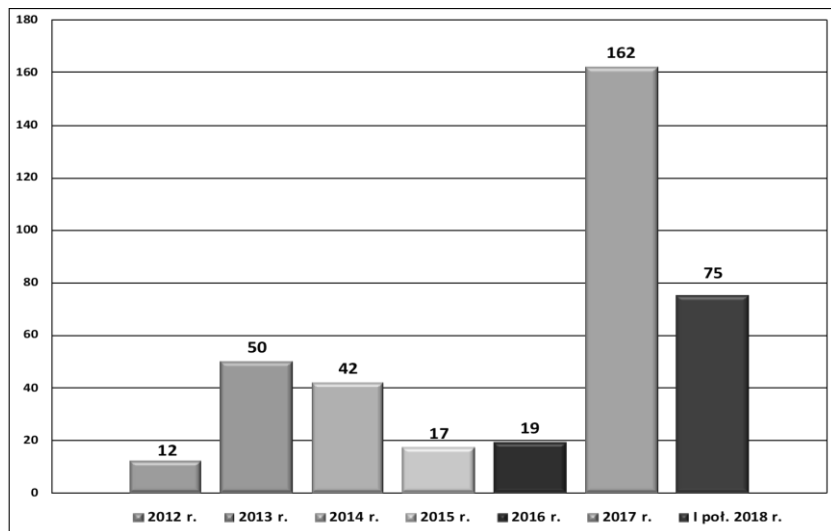
Rysunek 3. Liczba osób, którym odmówiono wjazdu na teren RP

Źródło: Opracowanie własne na podstawie okresowych sprawozdań Komendy Głównej Straży Granicznej za lata 2012-2018

Rysunek 4. Liczba osób zatrzymanych, które wbrew przepisom przekroczyły granicę państwową

Ścisły związek z nielegalną migracją na przejściach granicznych mają fałszerstwa dokumentów podróży. Do wykonywania fałszyfikatów i przerabiania dokumentów używany jest profesjonalny sprzęt poligraficzny i komputerowy. Straż Graniczna ujawnia przede wszystkim wizy, stemple, paszporty, dowody osobiste, dokumenty pobytowe, które były podrabiane, przerabiane czy wypełniane. W latach 2012-2018 łączna liczba fałszerstw dokumentów ujawnionych w związku z przekraczaniem granicy wyniosła 377, a najwięcej takich przypadków ujawniono w roku 2017 – 162 (rys. 5).

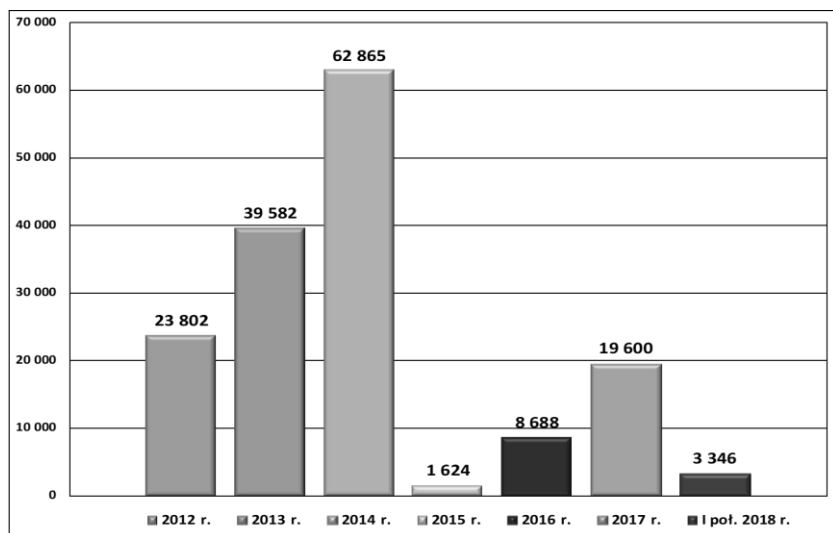
Źródło: Opracowanie własne na podstawie okresowych sprawozdań Komendy Głównej Straży Granicznej za lata 2012-2018

Rysunek 5. Liczba fałszerstw dokumentów ujawnionych podczas przekraczania granicy

Straż Graniczna prowadzi także działania związane z rozpoznawaniem, zapobieganiem i wykrywaniem przestępstw i wykroczeń oraz ściganiem ich sprawców, dotyczących przewożenia przez granicę państwową towarów oraz wyrobów akcyzowych. W obszarze zainteresowania przemysłników są przede wszystkim wyroby tytoniowe, pojazdy mechaniczne, narkotyki oraz broń i amunicja. Wartość przemytu alkoholu w latach 2012-2018 wyniosła łącznie 159 507 PLN, a jego najwyższą wartość odnotowano w roku 2014 – 62 865 PLN (rys. 6).

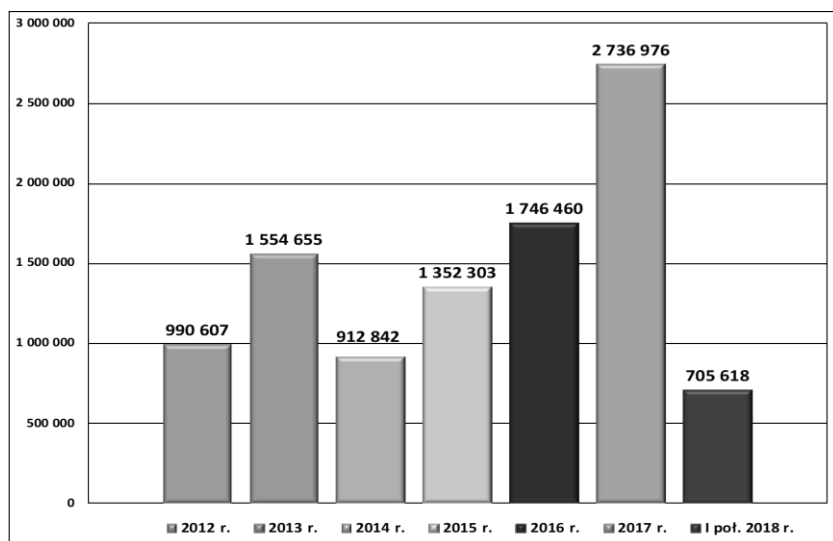
Wartość przemytu papierosów w latach 2012-2018 wyniosła łącznie 9 999 460 PLN, a jego najwyższą wartość odnotowano w roku 2017 – 2 736 976 PLN i 2016 – 1 746 460 PLN (rys. 7). Obecnie papierosy są przemycane niemal wyłącznie przez

mieszkańców miejscowości przygranicznych, którzy przede wszystkim znają dobrze teren i wiedzą, jak unikać patrołu SG.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie okresowych sprawozdań Komendy Głównej Straży Granicznej za lata 2012-2018

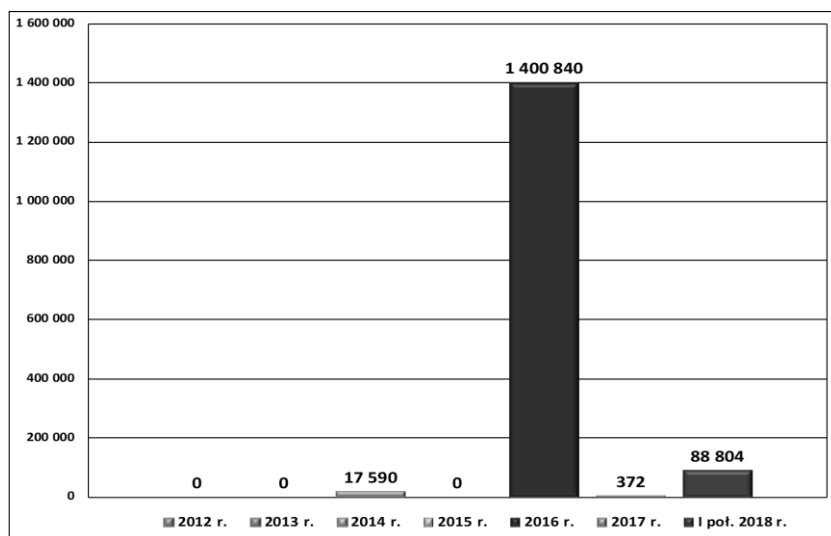
Rysunek 6. Wartość przemytu alkoholu (PLN)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie okresowych sprawozdań Komendy Głównej Straży Granicznej za lata 2012-2018

Rysunek 7. Wartość przemytu papierosów (PLN)

Przestępczość narkotykowa to kolejny obszar przestępczości zwalczany przez Straż Graniczną. Jest to także zadanie wynikające z Krajowego Programu Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2016-2020, który SG współrealizuje. Wartość przemytu narkotyków w latach 2012-2018 wyniosła łącznie 1 507 605 PLN. Rekordowym pod tym względem był rok 2016, w którym udaremniono wwiezienie do Polski substancji psychotropowych wartości 1 400 840 PLN (rys. 8).

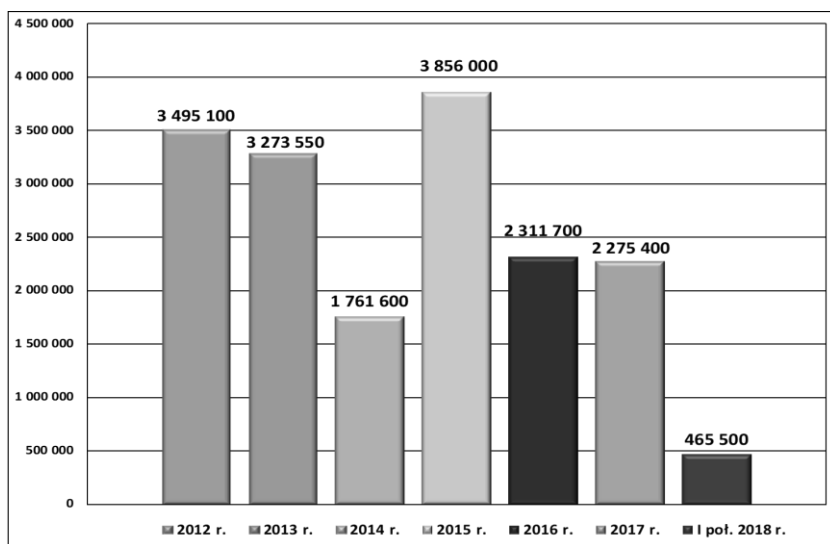

Źródło: Opracowanie własne na podstawie okresowych sprawozdań Komendy Głównej Straży Granicznej za lata 2012-2018

Rysunek 8. Wartość przemytu narkotyków (PLN)

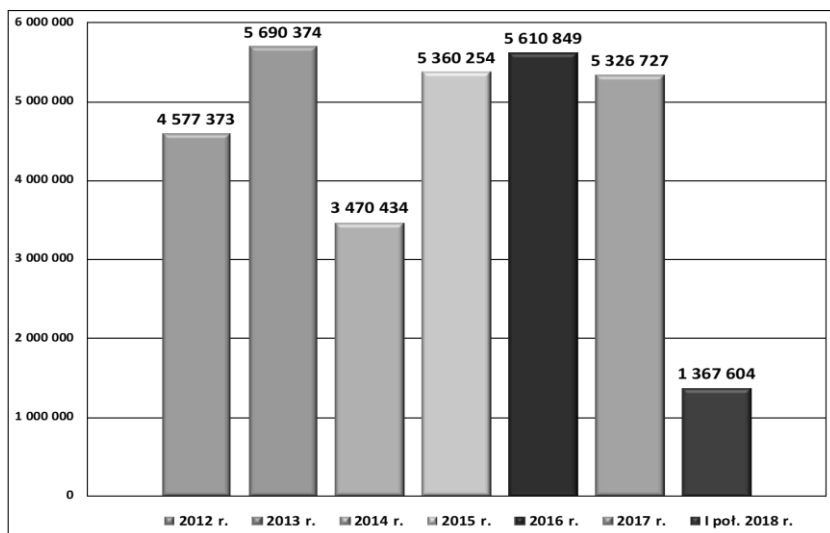
Wartość przemytu pojazdów w latach 2012-2018 wyniosła łącznie 17 438 850 PLN i oscylowała w skali roku w przedziale od ponad 2 000 000 PLN do prawie 4 000 000 PLN. Tylko w roku 2014 osiągnęła najniższą wartość – poniżej 1 800 000 PLN (rys. 9). Modus operandi sprawców tych przestępstw polega najczęściej na podrobieniu lub przerobieniu oznaczeń identyfikacyjnych skradzionego pojazdu; wymianę elementu z oznaczeniami identyfikacyjnymi skradzionego pojazdu; legalizację pojazdu pochodzącego z przestępstwa.

Wartość towarów pochodzących z przemytu w latach 2012-2018 opiewała na łączną kwotę 31 403 614 PLN. Ta przestępczość utrzymywała się w tych latach na relatywnie stałym poziomie. Tylko w roku 2014 nie osiągnęła kwoty 3 500 000 PLN (rys. 10).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie okresowych sprawozdań Komendy Głównej Straży Granicznej za lata 2012-2018

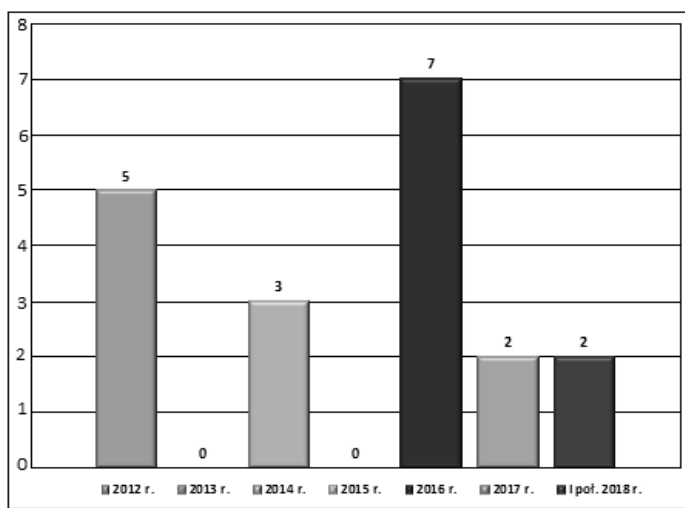
Rysunek 9. Wartość przemytu pojazdów (PLN)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie okresowych sprawozdań Komendy Głównej Straży Granicznej za lata 2012-2018

Rysunek 10. Wartość towarów pochodzących z przemytu (PLN)

Przemyt broni, amunicji i materiałów wybuchowych stanowi problem dla porządku publicznego oraz bezpieczeństwa obywateli większości krajów Unii Europejskiej. W przypadku granicy polsko-rosyjskiej są to przestępstwa raczej o charakterze *incydentalnym*. W latach 2012-2018 przemycono łącznie 19 szt. broni (rys.11) i odpowiednio 194 szt. amunicji.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie okresowych sprawozdań Komendy Głównej Straży Granicznej za lata 2012-2018

Rysunek 11. Przemyt broni (szt.)

Podsumowanie

Analiza zjawiska przestępczości granicznej w latach 2012-2018 w aspekcie funkcjonowania MRG na granicy z obwodem kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej prowadzi do następujących wniosków:

- w okresie obowiązywania MRG (I połowa roku 2012 – I połowa roku 2016) osobowy ruch graniczny był wyższy o blisko 1 400 000 osób,
- funkcjonowanie MRG nie miało bezpośredniego wpływu na liczbę osób, którym odmówiono wjazdu na teren RP (liczba ta oscyluje na poziomie 1550 osób),
- po zawieszeniu funkcjonowania MRG wzrosła liczba osób zatrzymanych, które nielegalnie przekroczyły granicę RP (2016 – 229 osób, 2017 – 333 osób, I połowa 2018 – 143 osoby),

- po zawieszeniu funkcjonowania MRG wzrosła liczba fałszerstw dokumentów ujawnionych w związku z przekraczaniem granicy (2017 – 162 przypadki, I połowa 2018 – 75 przypadków),
- po zawieszeniu funkcjonowania MRG wzrosła wartość przemytu papierosów (2016 – 1 746 460 PLN, 2017 – 2 736 976 PLN, I połowa 2018 – 705 618 PLN).

Dominującym zjawiskiem jest przemysł, który warunkują, jak się wydaje, względy ekonomiczne w Polsce i w Rosji. Przede wszystkim istotne różnice są w cenach towarów, w szczególności akcyzowych. Prognoza w tym zakresie nie jest pozytywna. Tak długo, jak będą istniały tak znaczne rozpiętości cenowe, ich przemysł będzie opłacalny, nawet jeśli w koszt przemysłu sprawca będzie musiał wliczyć straty spowodowane wykryciem procedury.

W najbliższej przyszłości należy spodziewać się dalszego rozwoju transgranicznej przestępczości zorganizowanej. Spowoduje to wzrost zagrożenia dla bezpieczeństwa wewnętrznego państw Unii Europejskiej. Niezaprzeczalnym jest fakt, że organizacje przestępcze będą starały się intensyfikować swoją działalność, wzmacniać swoje międzynarodowe powiązania, a być może szukać kontaktów z organizacjami terrorystycznymi¹⁸.

Należy nadmienić, iż poziom bezpieczeństwa transgranicznego jest proporcjonalny do jakości współdziałania Straży Granicznej z innymi służbami, przede wszystkim z Policją, oraz efektywności wykonywania powierzonych jej obowiązków¹⁹. Skuteczność współdziałania Straży Granicznej i Policji opiera się na trzech filarach, tj. sile, środkach i taktyce. Elementem nadrzędnym, który stanowi o jakości współdziałania, jest umiejętność wytworzenia efektu synergii²⁰. Współdziałanie tych służb nie jest uzależnione wyłącznie od faktu istnienia wspólnoty wysiłków, lecz od takiego poziomu zespolonych działań, aby były one jak najbardziej skuteczne.

Bibliografia

- Bąk T., *Bezpieczeństwo transgraniczne Polski*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych im. gen. T. Kościuszki”, nr 3, 2011.
- Czapliński W., Wyrozumska A., *Prawo międzynarodowe publiczne. Zagadnienia systemowe*, wyd. C.H. Beck, Warszawa 2014

¹⁸ <http://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-article-BATA-0014-0007> (dostęp 10.01.2019).

¹⁹ <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.ekon-element-000171400585> (dostęp 10.01.2019).

²⁰ J.R. Truchan, *Wybrane obszary współdziałania Policji i Straży Granicznej w ochronie granicy Polski – zewnętrżnej granicy Unii Europejskiej*, wyd. WSPol w Szczytnie, Szczytno 2016, s. 7.

- Dominiczak H., *Granice państwa i ich ochrona na przestrzeni dziejów 966-1996*, wyd. Bellona, Warszawa 1997.
- Gilas J., *Prawo międzynarodowe*, wyd. Pracownia Duszycki, Toruń 1999.
- Gluch W. (red.), *Słownik encyklopedyczny. Geografia*, wyd. Europa, Wrocław 1998
- Kubacki W., *Kontrola graniczna na zewnętrznych i wewnętrznych granicach Unii Europejskiej*, [w:] A. Tkacz (red.), *Integracja RP z Unią Europejską. Zadania Straży Granicznej*, Kętrzyn 2000.
- Moraczewska A., *Transformacja funkcji granic Polski*, wyd. UMCS, Lublin 2008.
- Paździor M., *Konstytucyjne organy administracji publicznej właściwe w sprawach bezpieczeństwa narodowego oraz obrony narodowej*, [w:] Z. Piątek, B. Wiśniewski, A. Osierda (red.), *Administracja publiczna a bezpieczeństwo państwa*, wyd. Wyższa Szkoła Administracji w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2006.
- Rozporządzenie (WE) nr 1931/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. ustanawiające przepisy dotyczące małego ruchu granicznego na zewnętrznych granicach lądowych państw członkowskich i zmieniające postanowienia Konwencji z Schengen, Dz.U. L 405/1 z 30.12.2006 r.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 marca 2011 r. w sprawie utworzenia oddziałów Straży Granicznej, Dz.U. z 2011 r., nr 69, poz. 370.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/399 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie unijnego kodeksu zasad regulujących przepływ osób przez granice, Dz.U. UE L 77/1 z 23.03.2016 r.
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Moskwie dnia 22 maja 1992 r., Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 291.
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Warszawie dnia 23 czerwca 1992 r., Dz.U. z 1993 r., nr 118, poz. 527.
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, sporządzony w Warszawie dnia 18 maja 1992 r., Dz.U. z 1993 r., nr 125, poz. 573.
- Truchan J., *Wybrane obszary współdziałania Policji i Straży Granicznej w ochronie granicy Polski – zewnętrznej granicy Unii Europejskiej*, wyd. WSP w Szczytnie, Szczytno 2016.
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o zasadach małego ruchu granicznego, podpisana w Moskwie dnia 14 grudnia 2011 r., Dz.U. z 2012, poz. 814.
- Wiśniewski B., Jakubczak R. (red.), *System ochrony granicy państwowej. Stan obecny i prognozy na przyszłość*, wyd. WSPol w Szczytnie, Szczytno 2015.
- Wiśniewski B., *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, wyd. WSPol w Szczytnie, Szczytno 2013.